



Robert Boroch

<https://orcid.org/0000-0002-2016-5449>

Uniwersytet Warszawski

rboroch@uw.edu.pl

Memetyka – tożsamość naukowa dyscypliny

„Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” 2019, nr 20

<https://doi.org/10.31261/tzu.2019.20.05>

Streszczenie

W artykule został zarysowany problem samodzielności dyscypliny naukowej. Przedmiotem dyskusji jest tożsamość naukowa memetyki jako samodzielnej dyscypliny naukowej w polskim systemie prawnym jak i tradycji akademickiej oraz potencjalne problemy samodzielność uniemożliwiające.

Słowa klucze:

dziedziny naukowe, dyscypliny naukowe, niezależność naukowa, ewolucja kultury, memetyka

Memetics – the integrity of the discipline

Summary

The article draws the problem of autonomous of a discipline. The subject matter discussed in the study is Memetics. Consequently, critical research aimed to confront such probabilities with the Polish academic historical tradition as well as the Polish actual legal system.

Keywords:

divisions of science, discipline, epistemic independence, cultural evolution, memetics

Wprowadzenie

Problematyka, którą w niniejszym artykule nazywa się samodzielnością dyscypliny naukowej (dalej SDN), jest wielowymiarowa, co niewątpliwie utrudnia opracowanie ujęcia syntetycznego. W ramach takiego ujęcia konieczne jest uwzględnienie różnych aspektów, począwszy od ujęcia filozoficznego, poprzez ujęcie historyczno-społeczne (polska tradycja akademicka), po ujęcie legislacyjne. Rozpoczęcie wywodu od ujęcia filozoficznego jest kłopotliwe z tego powodu, że nie jest możliwe pogodzenie różnych stanowisk ontologiczno-epistemologicznych odnoś-

nie do oczekiwań względem nauki – przykładowo, nie da się pogodzić realizmu naukowego (*Scientific Realism*), anty-realizmu naukowego (*Scientific Anti-Realism*) czy konstruktywnego empiryzmu („*constructive empiricism*” – Bas van Fraassen)¹; co więcej, nie można konkurujących ze sobą stanowisk osłabić tak, by jednoznacznie któreś z nich wykluczyć. Sensownym wydaje się zatem rozpoczęcie dyskusji od ujęcia prawnego oraz społeczno-historycznego, które konstytuują rodzimą tradycję akademicką. Ponadto, pod uwagę powinny być wzięte także tzw. „dobre praktyki badawcze”, z pominięciem tych praktyk, które stosuje się w sprzeczności z kodeksem etycznym, np. *Kodeks etyki pracownika naukowego* (wydanie II z roku 2017)². Niestety, faktyczne praktyki badawcze, pozytywne jak i negatywne, odgrywają zasadniczą rolę w kształtowaniu się formalnej struktury nauki rodzimej – problemy te są powszechnie znane więc zostaną w niniejszym artykule pominięte³.

1. Tożsamość naukowa dyscypliny

Problematyka SDN dotyczy zasadniczo dyscyplin nowych, które powstały w ostatnich latach – nauki o bezpieczeństwie czy nauki o kulturze i religii (dawniej kulturoznawstwo⁴). W dyskusjach akademickich dominują kwestie odnośnie do trzech obszarów: **tożsamości dyscypliny**, **statusu naukowego** oraz **samodzielności naukowej**. W zakres **tożsamości naukowej dyscypliny** wchodzi dwa aspekty: (1) **przedmiotowy**, który określa przedmiot poznania; oraz (2) **formalny**, który określa zbiór pytań badawczych odnośnie do przedmiotu poznania, na które to pytania poszukuje się odpowiedzi⁵. **Status naukowy dyscypliny** dotyczy mocy wyjaśniającej hipotez czy teorii, możliwości sformułowania aksjomatyki, itd. **Samodzielność naukowa dyscypliny** odnosi się do prawnego i administracyj-

¹ Zob. R. Boroch, *Wokół ewolucji języka – hipotezy o źródłach mowy ludzkiej i ich wartość naukowa*, „Załącznik Kulturoznawczy” 2018, nr 5, s. 11–22.

² *Kodeks etyki pracownika naukowego*. Warszawa 2017. Kodeks opracowany przez Komisję do Spraw Etyki w Nauce Polskiej Akademii Nauk.

³ Powszechnie znane nieetyczne praktyki: *ghost writing*, *guest authorship*, *usurped identity*, *pushing*, *fake data*, *fake adjustment of data*, *rescaling of data*, *appropriation of data*, *solicited translation*. Zob. Y. Crama, M. Grabisch, S. Martello, *A Brand New Cheating Attempt: A Case of Usurped Identity*, „4OR-A Quarterly Journal of Operations Research” 2016, vol. 14, s. 333–336. Klasyfikacja nieetycznych praktyk jest trudna ze względu na pomysłowość środowiska. Wydawnictwo naukowe Elsevier po sygnałach od badaczy podjęło śledztwo w sprawie manipulowania wskaźnikami cytowań przez recenzentów w procesie tzw. ślepych recenzji (*peer reviewers*), którzy w recenzjach wskazywali na konieczność uzupełnienia literatury przedmiotu o swoje prace. W ankiecie internetowej przeprowadzonej przez „Nature”, aż 66.3 % respondentów wskazało, że z taką praktyką się spotkało. Zob. D.S. Chlawa, *Elsevier investigates hundreds of peer reviewers for manipulating citations*, „Nature” 2019, No. 573, p. 174.

⁴ Jolanta Jagoszewska w artykule *Kulturoznawstwo jako niedokończony projekt*, „Przegląd Kulturoznawczy” 2010, nr 1(7), s. 7–27 stawia następującą hipotezę: „Kulturoznawstwo zaistniało w Polsce, a prawdopodobnie i na świecie, w 1972 r. Wtedy to, w październiku, pojawili się pierwsi studenci tego eksperymentalnego wówczas kierunku, w międzywydziałowej jednostce wrocławskiego uniwersytetu, której niezależny status sugerował pewną ekskluzywność i merytoryczne niepodleganie żadnej z uznanych akademickich dyscyplin.” Tamże s. 7.

⁵ Zob. R. Wróblewski, *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*, Siedlce 2017, s. 78–98.

nego umocowania dyscypliny w krajowym systemie edukacyjnym – kształcenie młodzieży i naukowców – oraz umocowania w instytucji naukowo-badawczej; obie kwestie bezpośrednio wiążą się ze źródłami finansowania procesu dydaktycznego, badawczo-dydaktycznego oraz badawczego.

W literaturze przedmiotu, zwłaszcza w **humanistyce kulturoznawczej**⁶, można spotkać pomieszanie zakresów pojęć: tożsamość dyscypliny, status naukowej dyscypliny oraz samodzielność naukowa dyscypliny z pojęciami filozofii humanistyki, takimi jak wiedza czy nauka, co określa się nazwą **naukowy status humanistyki**⁷. Podstawą rozumowania tego ujęcia („naukowości humanistyki”) jest rozbudowana hipoteza wstępna (*resp.* pre-teoretyczna): [0] *humanistyka jest rodzajem wiedzy o szczególnej strukturze ontologiczno-epistemologicznej*; oraz dwie hipotezy główne: [1] *celem nauki jest poznanie prawdy*; [2] *prawda poznana w nauce nie ma charakteru relatywistycznego*. Założenia [0] – [2] są problematyczne i wzbudzają wieloaspektowe dyskusje humanistycznych środowisk akademickich odnośnie do: (1) ontologiczno-epistemologicznego statusu szeroko rozumianych danych humanistycznych; (2) adekwatności stawianych w ramach humanistyki hipotez do rzeczywistości; oraz (3) mocy wyjaśniającej hipotez badawczych oraz teorii w obszarze tych nauk. Dyskusje koncentrujące się wokół wymienionych punktów można podzielić na dwa etapy. Pierwszy etap, w polskim piśmiennictwie, przypada na drugą połowę XX w. Ważnym głosem są postulaty Tadeusza Kotarbińskiego zawarte w artykule *Humanistyka bez hipostaz. Próba eliminacji hipostaz ze świata pojęć nauk* (1952). T. Kotarbiński zauważa, że przypisywanie abstrakcjom realnego istnienia jest dla niektórych dyscyplin humanistycznych poważnym problemem ontologiczno-epistemologicznym skutkującym tym, że nie jest możliwe spełnienie warunków [0] – [2]. Innymi słowy, niektóre dyscypliny humanistyczne nie badają faktów, lecz są amalgamatem opinii lub interpretacji stanowisk wiodących badaczy tudzież popularnych teorii⁸. Przykładem takiego stanu rzeczy jest „humanistyka

⁶ Przez **humanistykę kulturoznawczą** rozumiem przedmiot poznania nauk o kulturze i religii, np.: kultura lub zjawiska kulturowe.

⁷ Zob. S. Bednarek, *Kultura jako przedmiot poznania. O statusie Kulturoznawstwa jako odrębnej dyscypliny naukowej*, w: *O naturze i kulturze*, red. J. Mozrzyms, Wrocław 2005, s. 11–17; J. Rokicki, *Kulturoznawstwo jako wiedza: przedmiot, metoda, instytucje*, w: *Tożsamość Kulturoznawstwa*, red. A. Pankowicz, J. Rokicki, P. Plichta, Kraków 2008, s. 25–33; *Kulturoznawstwo. Dyscyplina bez dyscypliny?* red. W. J. Burszta, M. Januszkiewicz, Warszawa 2010; A. Mencwel, *O pojęciu kultury*, „Przegląd Filozoficzno-Literacki” 2007, nr 1, s. 71–79; *Przedmiot i funkcje teorii kultury. Materiały konferencji naukowej*, red. S. Pietraszko, Wrocław 1982; J. Sójka, *Kulturoznawstwo. Od znawstwa do dyscypliny naukowej*, „Nauka” 2005, nr 4, s. 97–116.

⁸ Na problem ten zwróciłem uwagę w pracy: R. Borocho, *Kultura w systematyce Alfreda L. Kroebera i Clyde’a Kluckhohna*, Warszawa 2013. W tabeli 32 na stronie 120–125 dokonałem zestawienia ważniejszych pomyłek merytorycznych odnośnie do książki Alfred L. Kroeber, Clyde Kluckhohn pt. *Culture. A Critical Review of Concepts and Definitions* (1952). Wskazane przeze mnie pomyłki uwidaczniają dwie kwestie: po pierwsze brak praktyki weryfikacji badań przez innych badaczy – dobrą praktyką byłoby poprawienie, uzupełnienie oraz pogłębienie badań teoriopoznawczych w polskim piśmiennictwie naukowym odnoszącym się krytycznie do przywołanej wyżej pracy A. L. Kroeber i C. Kluckhohn; po drugie mając okazję podjęcia dyskusji z badaczką, której nazwiska wymienić w tym miejscu nie mogę,

kulturoznawcza”, której wymiarem przedmiotowym poznania jest kultura. Wymiar formalny nie został tu jednak określony⁹. Podsumowując, to co odróżnia poszczególne dyscypliny naukowe, jak zauważa Ryszard Wróblewski w przywoływanej już pracy *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*, to **wymiar formalny**, który określa zbiór **pytań badawczych** oraz **metod** oraz wizję teoretyczną, która jest podstawą rozważań w ramach konkretnej dyscypliny naukowej.

2. Dziedziny i dyscypliny naukowe w Polsce – podstawy prawne

W Polsce zasady powoływania dyscyplin, jak i funkcjonowanie ośrodków naukowo-badawczych oraz dydaktykę określa *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* – ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. poz. 1668; zm. Dz.U. z 2018 r. poz. 2024, 2245)¹⁰. *Prawo o szkolnictwie wyższym...* nie zawiera definicji nauki¹¹; zawiera definicję działalności naukowej oraz definicję kategorii tej działalności i rodzajów badań naukowych¹². Badania naukowe w myśl art. 4 odnośnie do działalności naukowej obejmują: (1) **badania podstawowe**, zarówno empiryczne jak teoretyczne, których celem jest ustanowienie nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów z pominięciem potencjalnego zastosowania komercyjnego¹³; oraz (2) **badania aplikacyjne**, rozumiane jako badania mające na celu ustanowienie nowej wiedzy z możliwością zastosowania komercyjnego¹⁴.

musiałem zmierzyć się z zarzutem, iż praca *Culture. A Critical Review...* została udostępniona w wersji cyfrowej w Internecie przez *Internet Archiv Library*, dlatego można domniemywać, że praca ta jest powszechnie znana, co wyklucza moją hipotezę odnośnie do znajomości *Culture. A Critical Review...* przez polskie środowisko kulturoznawcze. To prawda. Jednakże digitalizacji dokonano w roku 2008, zaś odnotowane przeze mnie pomyłki merytoryczne kończą się na roku 2007 – jedna pozycja odnotowująca różnicę w tłumaczeniu grup definicyjnych jest z roku 2009. Inna badaczka twierdziła, że pracę A. L. Kroeber i C. Kluckhohn wypożyczyła ze zbiorów biblioteki uniwersyteckiej UW. Po okazaniu listu od dyrekcji biblioteki, w którym ta oznajmia, że wspomnianej książki nigdy nie było w jej zbiorach, badaczka stwierdziła, że list zawiera nieprawdziwe informacje. Opisane wyżej fakty są interesujące z punktu widzenia przetwarzania i zarządzania informacją naukową (warsztat pracy pracownika naukowego) oraz w aspekcie socjologii nauki – dobre praktyki badawcze. W tym też sensie należy przyjrzeć się faktycznym praktykom pracy zespołowej w humanistyce, zwłaszcza dyscyplinom graniczącym ze sobą w obszarze przedmiotowym.

⁹ Pomijam tu program kierunku studiów kulturoznawstwo opracowany przez Stanisława Pietraszkę w roku akademickim 1972/1973. Program ten został szeroko omówiony w pracy pt. *Uniwersyteckie studia kulturoznawcze* (1974). Rok 1972 przyjmuje się za narodziny kulturoznawstwa jako dyscypliny naukowej (zob. przypis 5). Należy jednak zwrócić uwagę historykom kulturoznawstwa, że propozycja Pietraszki ma charakter nauk stosowanych w obszarze nauk społecznych a nie nauk humanistycznych, jak obecnie kulturoznawstwo się klasyfikuje.

¹⁰ „W tytule ustawy zastosowane zostało określenie »prawo«, co stanowi kontynuację tytułu najważniejszej z ustaw zastąpionych przez *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, tj. ustawy z 27.07.2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Zgodnie z §9 i §19 pkt 2 Zasad techniki prawodawczej tytułem »prawo« [...] opatruje się ustawę podstawową dla danej dziedziny spraw [...]”. H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 35.

¹¹ Tamże, s. 48.

¹² Tamże, s. 49.

¹³ Tamże, s. 48.

¹⁴ Tamże.

W punkcie 3 art. 4. znajduje się definicja prac rozwojowych, która stanowi, że obejmują one nabywanie, łączenie, kształtowanie i wykorzystanie aktualnej wiedzy i umiejętności do planowania produkcji i projektowania ulepszonych lub nowych produktów¹⁵. W punkcie 4 art. 4 znajduje się definicja określająca twórczość artystyczną jako działalność w obszarze sztuki, której efektem jest wkład w rozwój kultury¹⁶. Badania naukowe, jak i prace rozwojowe, w myśl art. 5 są prowadzone w dziedzinach naukowych i dyscyplinach naukowych¹⁷. Klasyfikację dziedzin nauki i dyscyplin naukowych podaje minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki w drodze rozporządzenia¹⁸. Aktualną klasyfikację nauk przedstawia tabela 1.

Wykaz dziedzin i dyscyplin naukowych przedstawiony w tabeli 1 został opracowany przez ustawodawcę w oparciu o wykaz dziedzin nauki i techniki według klasyfikacji Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD), której Polska jest członkiem od 1996 r. Głównym zamierzeniem ustawodawcy było ograniczenie liczby dziedzin i dyscyplin naukowych, co miało umożliwić rzetelną ewaluację (albo kontrolę) produkcji naukowej oraz ukierunkowanie badań zgodnie z polityką naukową państwa¹⁹.

Kluczowym celem nowego podejścia do tworzenia klasyfikacji dziedzin i dyscyplin jest zdecydowane ograniczenie liczby dyscyplin naukowych i artystycznych, stanowiące warunek rzetelnego przeprowadzenia ewaluacji jakości działalności naukowej podmiotów prowadzących działalność naukową w ramach dyscyplin oraz ograniczenia barier w prowadzeniu interdyscyplinarnych badań naukowych²⁰.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże, s. 51.

¹⁸ „Dziedziny nauki i dyscypliny naukowe jako kategorie prawne zostały w pełni ukształtowane i sformalizowane w ustawie z 12.09.1990 r. o tytule naukowym i stopniach naukowych (Dz.U. Nr 65, poz. 386 ze zm., art. 1 ust. 2). W myśl poprzednio obowiązujących przepisów ustawowych stopnie naukowe i tytuły naukowe (wówczas dwa) były wprawdzie nadawane w dziedzinach i dyscyplinach, ale do 1986 r. przepisy wykonawcze określały tylko dziedziny, a w ramach dziedziny zakres stopnia (czyli dyscyplinę) określała rada nadająca ten stopień¹⁹. W latach 1990–2011 kompetencja określania dziedzin nauki i dziedzin sztuki oraz dyscyplin naukowych i dyscyplin artystycznych należała do Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, od 2003 r. noszącej nazwę Centralnej Komisji ds. Stopni i Tytułów (dalej: Centralna Komisja). Od 2011 r. kompetencję tę wykonuje minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego w drodze rozporządzenia (co przyjęto także w art. 5 ust. 3)”. H. Izdebski, J.M. Zieliński, *Prawo o szkolnictwie wyższym...*, tamże, s. 51.

¹⁹ W ustawie znalazł się także zapis w postaci art. 6., który stanowi:

„1. Rada Ministrów określa politykę naukową państwa.
2. Polityka naukowa państwa jest dokumentem strategicznym wskazującym priorytety w zakresie funkcjonowania systemu szkolnictwa wyższego i nauki.

3. Realizacja polityki naukowej państwa podlega ewaluacji nie rzadziej niż raz na 5 lat”, tamże, s. 58–59. O polityce naukowej państwa, którą zalicza się do strategii rozwojowej państwa była już mowa we wcześniejszych aktach prawnych: art. 9 pkt 3, art. 10a, art. 13 i art. 14 ustawy z 6 grudnia 2006 roku; tamże, s. 59.

²⁰ Tamże, s. 52.

Tabela 1: klasyfikacja nauk²¹.

| Lp. | Dziedzina nauki/sztuki | Dyscyplina naukowa/artystyczna |
|-----|--|--|
| 1. | Dziedzina nauk humanistycznych | 1) archeologia 2) filozofia 3) historia 4) językoznawstwo 5) literaturoznawstwo 6) nauki o kulturze i religii 7) nauki o sztuce |
| 2. | Dziedzina nauk inżyneryjno-technicznych | 1) architektura i urbanistyka 2) automatyka, elektronika i elektrotechnika 3) informatyka techniczna i telekomunikacja 4) inżynieria biomedyczna 5) inżynieria chemiczna 6) inżynieria lądowa i transport 7) inżynieria materiałowa 8) inżynieria mechaniczna 9) inżynieria środowiska, górnictwo i energetyka |
| 3. | Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu | 1) nauki farmaceutyczne 2) nauki medyczne 3) nauki o kulturze fizycznej 4) nauki o zdrowiu |
| 4. | Dziedzina nauk rolniczych | 1) nauki leśne 2) rolnictwo i ogrodnictwo 3) technologia żywności i żywienia 4) weterynaria 5) zootechnika i rybactwo |
| 5. | Dziedzina nauk społecznych | 1) ekonomia i finanse 2) geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna 3) nauki o bezpieczeństwie 4) nauki o komunikacji społecznej i mediach 5) nauki o polityce i administracji 6) nauki o zarządzaniu i jakości 7) nauki prawne 8) nauki socjologiczne 9) pedagogika 10) prawo kanoniczne 11) psychologia |
| 6. | Dziedzina nauk ścisłych i przyrodniczych | 1) astronomia 2) informatyka 3) matematyka 4) nauki biologiczne 5) nauki chemiczne 6) nauki fizyczne 7) nauki o Ziemi i środowisku |
| 7. | Dziedzina nauk teologicznych | 1) nauki teologiczne |
| 8. | Dziedzina sztuki | 1) sztuki filmowe i teatralne 2) sztuki muzyczne 3) sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki |

21 Tamże, s. 57–58.

Politykę naukową państwa zalicza się do **strategii rozwojowej**, co w rzeczywistości oznacza centralne kierowanie rozwojem poszczególnych dziedzin i dyscyplin naukowych poprzez system ewaluacji i finansowania badań naukowych oraz ich ukierunkowywania w taki sposób, by spełnione były założenia rozwojowe państwa, np. *Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do roku 2030 r.)*²², które są zgodne z opracowaną przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego strategią rozwoju polskiej nauki i szkolnictwa wyższego w latach 2015–2019 – (1) opracowanie systemowej ustawy, tj. konstytucja dla nauki 2.0; (2) innowacje dla gospodarki, tj. integracja nauki z przemysłem i biznesem; (3) „nauka dla ciebie”, tj. społeczna odpowiedzialność nauki.

W obszarze nauk humanistycznych ukierunkowanie czy projektowanie w sposób centralny badań naukowych jest problematyczne ze względu na czynnik, który nazywa się **pozytywnym przepływem kulturowym**, np. w obszarze pozytywnym idei oraz **negatywnym przepływem kulturowym**, np. w obszarze negatywnym idei²³.

Inną kwestią jest problem *soft power* – strategii, która jest stosowana przez instytucje naukowe krajów gospodarczo i politycznie silniejszych. Innymi słowy chodzi tu o narzucenie kierunku badań naukowych oraz metod ewaluacji wyników badań naukowych, także humanistyki. Kraje takie jak Stany Zjednoczone, Chiny, Wielka Brytania, Niemcy czy Japonia²⁴ są konkurującymi potęgami naukowymi zarówno na polu samych badań naukowych jak i narzędzi ich ewaluacji – bazy (np. JCR), narzędzia do zarządzania bibliografią, style cytowań, parametryzacja czasopism i wydawnictw, itd. Taki stan rzeczy prowadzi do wygaszania rodzimych dyscyplin naukowych humanistyki, zubożenia języka naukowego dyscyplin oraz braku faktycznego oglądu odnośnie do rodzimego indeksu wpływu czasopism naukowych.

3. Realne przeszkody na drodze ku dyscyplinie

3.1. Przeszkody prawno-polityczne

Powoływanie dyscyplin naukowych w konkretnych narodowych systemach naukowych różni się głównie ze względu na **narodowy system prawny** oraz **tradycję akademicką**. W Polsce widoczna jest centralizacja badań naukowych –

²² Wizja ta została sformułowana 16 lutego 2016 roku i przyjęta przez Radę Ministrów. Od 25 lipca 2016 roku projekt nosi nazwę *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (SOR).

²³ Terminy: **pozytywny przepływ kulturowy** oraz jego przeciwieństwo – **negatywny przepływ kulturowy** zaproponował Waldemar Kitler. Badacz ten zwrócił uwagę, że w literaturze przedmiotu niewiele miejsca poświęca się zagrożeniom, które niesie za sobą negatywny przepływ kulturowy dla bezpieczeństwa kulturowego państwa. Przykładem idei, która posiada wymiar pozytywny i negatywny jest pojęcie pokoju; np. pokój negatywny to pokój oparty na strachu i terrorze (pokój imperialny.). Zob. K. Polus-Rogalska, *Idea pokoju negatywnego i pozytywnego*, „Świat Idei i Polityki” 2002, t. 2, s. 49–60.

²⁴ Indeks Hirscha dla Polski w roku 2017 wg „Scimago Journal and Country Rank” wynosi – 45532 artykułów – i-h 479 (18. pozycja na świecie). Zob. R. Boroch, *Analiza bibliometryczna jako narzędzie planowania rozwoju badań naukowych na przykładzie czasopisma „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” (2005–2008)*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” 2018, nr 19, s. 159–199.

w *Prawie o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r., w preambule wpisano następujące pryncypia:

- obowiązkiem władzy publicznej jest tworzenie optymalnych warunków dla wolności badań naukowych i twórczości artystycznej, wolności nauczania oraz autonomii społeczności akademickiej,
- każdy uczony ponosi odpowiedzialność za jakość i rzetelność prowadzonych badań oraz za wychowanie młodego pokolenia,
- uczelnie oraz inne instytucje badawcze realizują misję o szczególnym znaczeniu dla państwa i narodu: wnoszą kluczowy wkład w innowacyjność gospodarki, przyczyniają się do rozwoju kultury, współkształtują standardy moralne obowiązujące w życiu publicznym.

Ponadto w art. 2 tej ustawy znajduje się zapis odnoszący się do misji szkolnictwa wyższego:

Art.2. Misją systemu szkolnictwa wyższego i nauki jest prowadzenie najwyższej jakości kształcenia oraz działalności naukowej, **kształtowanie postaw obywatelskich**, a także uczestnictwo w rozwoju społecznym oraz tworzeniu gospodarki opartej na innowacjach.

Misja systemu szkolnictwa wyższego została zideologizowana w zakresie badań, metod kształcenia w taki sposób, by zostały osiągnięte pożądane efekty kształcenia. Interesującym w tym względzie jest zapis odnośnie do kształtowania postaw obywatelskich. Jak należy to rozumieć? Pod pojęciem postawy obywatelskiej kryją się trzy obszary, określane pojęciem kompetencji obywatelskich, są to: (1) **obszar umiejętności** – np. zaangażowanie w działania polityczne; (2) **obszar wiedzy** – np. znajomość pojęć: sprawiedliwość, równość, prawa człowieka; (3) **obszar postaw** – np. poszanowanie praw człowieka²⁵. Z powyższych zapisów płyną dla działalności naukowej w Polsce poważne konsekwencje. Pierwszą konsekwencją jest centralne sterowanie badaniami naukowymi, co może wzbudzać uzasadnione obawy zideologizowania badań pod kątem dominującej doktryny politycznej. Innymi słowy, jeżeli dany obszar wiedzy zostanie przez władze państwowe uznany za niezgodny ze strategią rozwojową państwa, zostanie w sposób formalny zablokowany, np. poprzez odcięcie finansowania, nieprzyznawanie grantów, blokowanie awansu zawodowego badaczy z takim obszarem badań związanych, itd. Drugą konsekwencją jest zapóźnienie badań w obszarze humanistyki czy nauk społecznych względem trendów światowych, co przełoży się na obniżenie zdolności rozumienia zmieniającego się świata zarówno przez badaczy, jak i absolwentów kierunków uniwersyteckich w tych obszarach się kształcących. Zauważmy, że celowe przemilczanie pewnych zjawisk czy dyskusji nie spowoduje zaprzestania prowadzenia badań przez inne podmioty. Przykładem mogą być

²⁵ K. Ordowska, *Rola nauczyciela w kształtowaniu postaw uczniów*, źródło: http://www.edukacjaobywatelska.gfo.pl/uploads/images/pliki/Rola_nauczyciela_w_kszta%C5%82towaniu_postaw_uczniow-KOrdowska.pdf [dostęp: 9.10.2019].

idee transhumanizmu. Niedorzecznym jest przekonanie, że jeżeli jakaś tematyka badań nie istnieje w polskiej kulturze akademickiej, to nie istnieje w ogóle. Podobnie jak przekonanie o niezmienności tradycji i wartości akademickich²⁶. Każda manipulacja przy projektowaniu badań humanistycznych jest długiem zaciągniętym na rzecz prawdy. Nie jest możliwe centralne ustalanie tematów humanistycznych dyskusji. Stworzenie niekorzystnych warunków dla humanistycznych czy filozoficznych debat skutkuje oczywistym przeniesieniem ich do „naukowego podziemia” albo migracji do innych krajów o mniej rygorystycznej, transparentnej i (rzeczywiście) etycznej polityce naukowej²⁷.

3.2. Przeszkody społeczne

Propozycja Richarda Dawkinsa – teoria memowa (MT²⁸) – spotkała się w Polsce (i na świecie) z ambiwalentnym przyjęciem naukowym i społecznym (zob. aneks 1). Hipotezy MT były odbierane przez pryzmat działalności Dawkinsa na rzecz ruchu zwanego **wojującym ateizmem** (ang. *militant atheism*). Zwróćmy uwagę, że Dawkins został w opiniach potocznych uznany za twórcę memetyki, co jest nieprawdziwe. On sam problem ów komentował, zwracając w dyskusjach uwagę na wiodących badaczy – twórców memetyki właściwej – Susan Blackmore²⁹, Daniela Dennetta³⁰ czy Richarda R. Brodie³¹. Na fali krytyki poszukiwano także związków MT z socjobiologią oskarżając Dawkinsa o popełnienie miękkiego plagiatu, który miał polegać na zapożyczeniu idei ewolucji kulturowej z pracy E.O. Wilsona *Sociobiology: The New Synthesis* (1975) opublikowanej rok wcześniej, niż *The Selfish Gene* (1976).

Warto ten wątek sprostować. To Alan G. Fix w recenzji *The Selfish Gene* z roku 1978 pt. *Genocentric Social Theory*³² wskazał na socjobiologię E.O. Wilsona jako

²⁶ Zob. Ł. Sutkowski, *Kultura akademicka. Koniec utopii?*, Warszawa 2016.

²⁷ Problem ten jest niezwykle złożony i delikatny, ponieważ dotyczy praktyk samych badaczy, którzy podejmują się np. ewaluacji badań naukowych z założeniem eliminacji konkurencji naukowej. Znane są tu następujące praktyki recenzenckie: (1) zarzut odnośnie do niskiego wskaźnika cytowań; (2) argumentacja *ad hominem*; (3) sugerowanie w recenzjach cytowań np. samego recenzenta; (4) niezgłaszanie konfliktu interesów, np. promotor rozprawy doktorskiej X-a nie może pełnić funkcji przewodniczącego komisji habilitacyjnej X-a do czasu wygaśnięcia konfliktu interesów (tu okres 5 lat); warto dodać, że obowiązek zgłoszenia konfliktu interesu ciąży na stronie silniejszej, tu przewodniczącym komisji; (5) rozliczanie dorobku naukowego w dwóch dyscyplinach; itd.

²⁸ Wprowadziłem tu skrót MT od ang. *meme theory* w pracy: R. Boroch, *Siedem bram memetyki (SBM2)*, Warszawa 2016.

²⁹ Zob. S. Blackmore, *The Meme Machine*, New York 1999; S. Blackmore, *Consciousness. A Very Short Introduction*, Oxford 2005; S. Blackmore, *Why We Need Memetics*, „Behavioral and Brain Sciences” 2006, t. 29, nr 4, 349–350

³⁰ Zob. D.C. Dennett, *Darwin’s Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life*, New York: Simon & Schuster 1996; D.C. Dennett, *The Selfish Gene as a Philosophical Essay*, w: *Richard Dawkins. How a Scientist Changed The Way We Think. Reflections by Scientists, Writers, and Philosophers*, red. A. Grafen, M. Ridley, Oxford 2006, s. 101–115.

³¹ Zob. R.R. Brodie, *Virus of the Mind: The New Science of the Meme*, Seattle 1996.

³² A.G. Fix, *Genocentric Social Theory*, „Contemporary Sociology” 1978, vol. 7, No. 6 (Nov.), s. 705–706.

nowy kierunek refleksji poznawczych. Dawkins potencjał ten dostrzegł, czego nie omieszkał zaznaczyć w odpowiedzi na artykuł A.G. Fixa³³. Początki systematycznych badań w obszarze memetyki prawdopodobnie przypadają dopiero na rok 1981 – praca Charlesa J. Lumsdena i Edwarda O. Wilsona *Genes, Mind And Culture* – problemy współewolucji (ang. *coevolution*) genetyczno-kulturowej i jej wpływu na struktury społeczne, grupowe strategie adaptacyjne. Teoria ta wchodzi do literatury przedmiotu pod nazwą **teorii genokulturowej koewolucji Lumsdena–Wilsona** (ang. Lumsden-Wilson Theory of Gene-Culture Coevolution) – w skrócie Teoria Lumsdena–Wilsona (ang. Lumsden-Wilson Theory).

Wszelkie wątpliwości odnośnie do okoliczności powstania *The Selfish Gene* (1976) Dawkins rozwił w dwóch pracach: *An Appetite for Wonder. The Making of a Scientist. A Memoir* (2013) oraz *Brief Candle in the Dark. My life in Science* (2015)³⁴.

Mimo ewidentnej mocy wyjaśniającej hipotez memetyki, co wykazali w polskim piśmiennictwie m.in. Andrzej Stępnik w artykule *Model zmian kulturowych: między ewolucją a rewolucją kulturową* (2012) oraz Marcin Urbaniak w artykule *Wiedza w ujęciu determinizmu memetycznego* (2017), memetyka ma prawdopodobnie nikłe szanse na zaistnienie w polskim systemie akademickim jako dyscyplina naukowa czy specjalizacja z powodu tarć ideologicznych³⁵ – tu memetykę, utożsamiając z osobą Dawkinsa, określa się jako pseudonaukę.

³³ Zob. R. Dawkins, *Reply to Fix and Greene. The Selfish Gene by Richard Dawkins*, „Contemporary Sociology”, 1978, vol. 7, No. 6 (Nov.), s. 709–712.

³⁴ R. Dawkins przyznaje, że było błędem wprowadzenie określenia „samolubny” w odniesieniu do genów. Wspomina, że kwestia ta była podnoszona jeszcze przed wydaniem książki przez Toma Maschlera; Maschler proponował nawet zmianę tytułu książki na *Nieśmiertelny gen* (ang. *The Immortal Gene*). Opublikowanie wspomnień przez R. Dawkinsa jednoznacznie rozstrzyga wątpliwości genety teorii MT. Przypomnę: R. Dawkins w roku 1966 został poproszony przez Niko Tinbergena o poprowadzenie za niego w zastępstwie wykładów; była to, jak wspomina sam Dawkins, niezwykle interesująca propozycja dla początkującego badacza. W trakcie przygotowywania się do wykładów Dawkins został zachęcony przez William D. Hamiltona do napisania ich krótkiego zarysu i to ten właśnie zarys stał się w przyszłości główną tezą *Samolubnego genu* – załączkiem teorii MT. Dawkins wspomina, że opracowywanie całości rozpoczął w roku 1973, pracując z przerwami do 1975, w którym to roku pracę ostatecznie ukończył. W oryginale (na podstawie notatek Dawkinsa z roku 1966): “Genes are in a sense immortal. They pass through the generations, reshuffling themselves each time they pass from parent to offspring. The body of an animal is but a temporary resisting place for genes; [...] the genes built themselves a temporary house, mortal, but efficient for as long as it needs to be... To use the terms “selfish” and ‘altruistic’ then, our basic expectation on the basis of the orthodox neo-Darwinian theory of evolution is that *Genes will be «selfish»*”. R. Dawkins, *An Appetite for Wonder. The Making of a Scientist*, New York 2013. R. Dawkins publikuje także fotografie fragmentów maszynopisu, w których porusza problem „samolubności genu”. Publikacja fotografii rękopisu powinna teoretycznie rozstrzygnąć problem pierwszeństwa teorii MT względem socjobiologii. Przypomnę, że pierwszy tom wspomnień pt. *An Appetite for Wonder...* został opublikowany 24 września 2013 roku; tom drugi pt. *Brief Candle in the Dark: My Life in Science* 29 września 2015 roku.

³⁵ Na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach pod kierunkiem D. Wężowicz–Ziółkowskiej prowadzi pracę jedyną w Polsce grupa badaczy skoncentrowana na badaniach w zakresie memetyki.

3.3. Przeszkody merytoryczne

Warunkami koniecznymi powstania dyscypliny naukowej jest prowadzenie badań o charakterze **interdyscyplinarnym** na styku dwóch dyscyplin – np. antropologii i semiotyki³⁶. W przypadku memetyki mogą to być takie dyscypliny jak kognitywistyka i semiotyka antropologiczna – kwestia ta pozostaje otwarta (np. dyscyplina czy specjalność?). Zanim będzie możliwe określenie memetyki jako dyscyplin naukowej i przekształcenie badań memetycznych w badania czysto interdyscyplinarne – prowadzone na styku dwóch dyscyplin a nie wielu³⁷ – konieczne jest przejście kilku etapów. Pierwszym etapem są badania monodyscyplinarne w obszarze badań podstawowych, nakierowane na wzbogacenie wiedzy o przedmiocie poznania³⁸. Niestety, uwzględniając np. polskie publikacje ogłoszone w „Tekstach z Ulicy” można zauważyć, że badacze publikujący tam artykuły podejmowali wysiłki w kierunku ujęcia transdyscyplinarnego i multidyscyplinarnego³⁹. Ujęcia te polegały na ukierunkowanym i luźnym adoptowaniu teorii (badania transdyscyplinarne) albo na ukierunkowanym wiązaniu i scalaniu teorii (badania multidyscyplinarne)⁴⁰. Badania tego typu nie są wystarczające do stworzenia nowej dyscypliny, jednakże są niezbędne w procesie przekształcania się wiedzy naukowej w dyscypliny naukowe, które są „**podstawowymi jednostkami różnicowania nauki** (wiedzy naukowej – RB)”⁴¹. Ten etap memetyka ma już za sobą. Należałoby zatem zapytać, co w tym kierunku udało się zrobić. Udało się przedyskutować i odejść od paradygmatu stworzonego przez Dawkinsa w *The Selfish Gene*, który obejmował takie teorie jak⁴²:

Altruizm i samolubne zachowanie (ang. *concepts of altruistic and selfish behaviour*);

Genetyczne definicje samo-zainteresowania (ang. *genetic definition of self-interest*);

Ewolucja agresywnego zachowania (ang. *evolution of aggressive behaviour*);

Teoria relacji rodzinnych (ang. *kingship theory*);

Teoria wskaźnika płciowego (ang. *sex ratio theory*);

Altruizm odwzajemniony (ang. *reciprocal altruism*);

Oszustwo (ang. *deceit/deception*).

³⁶ Zob. W. Daszkiewicz, *Ewolucjonistyczna teoria kultury w antropologii społecznej*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2015, nr 58(3), s. 69–84.

³⁷ Ryszard Wróblewski zauważa, że problemy badawcze mogą mieć charakter interdyscyplinarny, dyscypliny naukowe nie mogą mieć takiego charakteru, ponieważ zostaną zatarte między dyscyplinami różnice formalne. Zob. R. Wróblewski, *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*, Siedlce 2017, s. 78–98

³⁸ R. Wróblewski, *Wprowadzenie do nauk...*, s. 166–168.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ R. Stichweh, *Scientific Disciplines, History of*, in: *International encyclopedia of the social and behavioral sciences*, ed. N.J. Smelser and P.B. Baltes. New York 2001, s. 13727.

⁴² Za: E. Michaels, *Quicklet on Richard Dawkins' The Selfish Gene*, Hyperink, Kindle Edition 2012.

Rezultatem podjętych wysiłków było adaptowanie terminologii wyżej wymienionych teorii na grunt badań memetycznych – więcej na ten temat piszę w artykule *Analiza bibliometryczna jako narzędzie planowania rozwoju badań naukowych na przykładzie czasopisma „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” (2005–2008)*, w którym podaję pełny spis artykułów opublikowanych w tym jedynym polskim czasopiśmie memetycznym.

Istotnym elementem badań tożsamości dyscypliny są też badania historyczne w zakresie historii idei, które pozwalają na periodyzację etapów rozwoju teorii MT. W odniesieniu do memetyki, głównym problemem badawczym w zakresie badań historycznych będzie określenie etapu immanentnego – w etapie tym nie ma specjalistycznej terminologii, możemy jedynie mówić o idei zamysłu teorii MT, oraz etapu sformułowanego – jest to etap świadomej refleksji teoretycznej, budowania terminologii specjalistycznych oraz metod badawczych. Na problem ten zwrócił uwagę ekscentryczny badacz Tim Tyler w książce *Memetics. Memes and the Science of Cultural Evolution* (2011). Na stronach 39–48 badacz ten omawia problemy związane z terminologią adaptowaną przez memetykę. Obserwacje swoje Tyler przedstawił w postaci tabeli, której fragment poniżej prezentuję.

Tabela 3: Adaptacja terminologii genetyki przez memetykę⁴³.

| Memetics | Genetics | Uwagi |
|---------------------|---------------------|--|
| Meme(s) | Gene(s) | Nieprecyzyjna definicja memu nie przeszkadza w rozwoju terminologii i podejmowaniu prób konstruowania teorii |
| Memetic evolution | Genetic evolution | |
| Memotype | Genotype | |
| Memetic engineering | Genetic engineering | |
| Meme pool | Gene pool | |

Kolumna pierwsza tabeli 3 zawiera terminologię adaptowaną na potrzeby memetyki; kolumna druga zawiera terminologię biologii genetycznej.

Zauważmy, że w przypadku tworzenia się siatki semantycznej pojęć, brak jednoznacznej definicji memu nie jest przeszkodą do powstania teorii. Mamy tu do czynienia ze szczególnym rodzajem koceptualizowania w zakresie hipostazowania przedmiotu poznania oraz niehipostazowanego opisu owego przedmiotu, który to opis zakotwicza hipostazowany przedmiot ontycznie w jakiejś reprezentacji wiedzy. Na tej podstawie można wprowadzić podział etapów rozwoju dyscypliny na **etap immanentny** oraz **etap sformułowany** (zob. tabela 4, aneks 2). Tim Tyler jest tu pionierem; jako pierwszy zaproponował ujęcie historyczne w sensie historii idei, dokonując periodyzacji historycznej (nie problemowej). Propozycję Tylera przedstawiam w tabeli 4 (aneks 2) wprowadzając własne modyfikacje⁴⁴. Z powodów technicznych propozycja ta została przeze mnie skrócona. Dokonując

⁴³ T. Tyler, *Memetics. Memes and the Science of Cultural Evolution*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011, s. 42.

⁴⁴ <http://memetics.timtyler.org/timeline/> [dostęp: 29.01.2015].

skróarów kierowałem się ewentualną znajomością przywoływanych prac w polskim obszarze językowym; tabela ta została też przeze mnie uzupełniona o te pozycje, które wydały mi się istotne do rozpatrywania zjawisk społecznych czy kulturowych w paradygmacie ewolucji kulturowej. Do periodyzacji dziejów memetyki Tylera wprowadziłem dodatkowo wspomniany wyżej podział: a) **etap immanentny** i b) **etap sformułowany**. W ramach memetyki sformułowanej wyróżniłem: a) **problemy pierwszej generacji**; oraz b) **problemy drugiej generacji**. Poprzez **memetykę immanentną** rozumiem próbę wyjaśnienia zmiany kulturowej, komplikacji struktur społecznych, religijnych, językowych czy symbolicznych itd., przy założeniu istnienia wspólnego fundamentu teoretycznego; dla tego okresu charakterystyczny jest brak prób wyjaśniania przyczyny zmian. Poprzez **memetykę sformułowaną** rozumiem refleksje o charakterze porządkującym, systematyzującym, opisowym i wyjaśniającym; tu także zakładałem istnienie wspólnego fundamentu; dlatego w tym miejscu wyróżniam także **problemy generacji pierwszej**, które zostały określone przez badaczy skupionych wokół „Journal of Memetics” w latach 1997–2006:

mechanizmy procesów ewolucyjnych;

komparatystyczne porównanie różnych modeli rozwojowych;

filozoficzne lub teoretyczne zagadnienia dotyczące ewolucyjnej epistemologii;

granice poznania w paradygmacie ewolucyjnym;

memetyczne badania empiryczne;

badania podstawowe, idące w kierunku opracowania aksjomatyki memetyki⁴⁵.

Problemy generacji drugiej, rozwijane m.in. przez badaczy skupionych wokół pisma „Teksty z Ulicy...” dotyczą kwestii takich, jak:

definicje memu;

EDCH kulturowy i rola memów w tym procesie⁴⁶;

mem a informacja;

mem a teorie komunikacji: informacja – sygnał – komunikat – transmisja;

mem – nośnik memu;

znakowość memu – **znak memetyczny**.

Powyższe problemy szczegółowe muszą być zawężone i przekształcone w taki sposób by stały się głównymi hipotezami badawczych, wyznaczającymi specjalizację obszarów memetyki⁴⁷.

Kolejnym problemem metodologicznym jest styczność memetyki z metodami badań empirycznych – **empiryzm memetyki**: jeżeli mówi się, że coś jest poznawane empirycznie, to ma się na myśli możliwość przeprowadzenia obserwacji przedmiotu albo w jego naturalnym środowisku, albo w sztucznym. Obserwację w otoczeniu naturalnym

⁴⁵ [Http://cfpm.org/jom-emit/issues.html](http://cfpm.org/jom-emit/issues.html) [dostęp: 10.05.2016].

⁴⁶ Posługuję się akronimem **EDCH** na określenie jednoczesnego związku między **ewolucją-rozwojem-zmianą** kulturową. Akronim powstał od angielskich słów: evolution – development – change.

⁴⁷ Obecnie wyzwanie to jest niezwykle trudne z powodu negatywnego nastawienia społecznego, także i akademickiego środowiska akademickiego, które określa memetykę jako pseudonaukę, zaś badaczy podejmujących badania w tym obszarze jako pseudouczonych.

nazwijmy doświadczeniem, zaś w otoczeniu sztucznym – eksperymentem. Różnica jest taka, że eksperyment jest zaplanowany według ściśle określonej procedury, doświadczenie zaś odnosi się do samoistnej interakcji przedmiotu z otoczeniem naturalnym. W obu wypadkach powtarzalność doświadczenia i powtarzalność eksperymentu z niezmiennym lub zbliżonym rezultatem pozwala na stworzenie jakiejś wartości odniesienia oraz na sformułowanie hipotez badawczych. W tym też sensie można dokonać rozróżnienia na **dane empiryczne** (ang. *empirical data*, *empirical evidence*), które są wynikiem bezpośredniej lub instrumentalnej obserwacji oraz **dane eksperymentalne** (ang. *experimental data*), które są wynikiem zaplanowanego eksperymentu. Pytanie, które wypada w tym miejscu zadać jest oczywiste – w jaki sposób memetyka pozyskuje dane do analiz badawczych? Odpowiedzi na to pytanie dostarcza sam Dawkins w pracy pt. *The Magic of Reality: How we Know What's Really True* (2011) odnosząc się do sposobów poznania: bezpośredniego nieinstrumentalnego, bezpośredniego instrumentalnego oraz hipostazowania. Jego zdaniem, możliwość sformułowania hipotezy daje możliwość jej weryfikacji w skonstruowanym do tego celu modelu, co z kolei umożliwi dalsze przewidywania. Jako przykład Dawkins podaje obserwacje Gregora Mendla dotyczące dziedziczenia cech – obserwacja bezpośrednia nieinstrumentalna. Autor uznaje także wyobrażenia czy wrażenia dostarczane przez mózg za rzeczywiście istniejące, ale subiektywne. Przy tej okazji zaznacza zasadniczą różnicę między tym, co rzeczywiste, czyli „widziane” za pomocą zmysłów, a tym, co rzeczywiście zachodzi, np.: kiedy obserwujemy pewną sztuczkę magiczną, widzimy trick, a nie faktyczny mechanizm zamiany chusteczki w królika (przykład za Dawkinsem).

Zakończenie

Jednostka leksykalna⁴⁸ [*meme*] w praktyce pojawia się w siatce terminów należących do obszaru nauk biologicznych oraz nauk społecznych. Określenie siatki

⁴⁸ W pracy posługuję się terminem **jednostka leksykalna** lub określeniem skróconym w lekcji [**jednostka**], co należy traktować synonimicznie z lekcją [**jednostka leksykalna**]. Pojęcie jednostki leksykalnej zostało wprowadzone przez Andrzeja Bogusławskiego w roku 1976 w pracy *O zasadach rejestracji jednostek języka*, w: „Poradnik Językowy”, z. 8, s. 356–364 (za A. Bednarek, *O „a więc” rozważania semantyczne*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska XXXIX. Nauki Humanistyczno-Społeczne”. Toruń 1987, Z. 174., s. 3–26). Maciej Grochowski pojęcie jednostki leksykalnej modyfikuje: „Przez jednostkę leksykalną rozumiem dowolny ciąg elementów diakrytycznych (z przerwami lub bez) mający znaczenie globalne, czyli ciąg niepodzielny semantycznie na takie podciągi znaczące, które byłyby elementami klas substytucyjnych niezamkniętych. Klasa substytucyjnie niezamknięta to taka klasa, której elementy podlegają operacji wzajemnego zastępowania i która może być – z semantycznego punktu widzenia – scharakteryzowana ogólnie (może być nazwana). Klasa substytucyjnie zamknięta natomiast to w opozycji do niej klasa, której nie da się opisać w żaden inny sposób niż poprzez wyliczenie tworzących ją elementów. Jeżeli dana jednostka leksykalna wyznacza pozycje (miejsca) walencyjne dla elementów klas substytucyjnych niezamkniętych, to pozycje te są również częściami tej jednostki” M. Grochowski, *Polifunkcyjność jednostek leksykalnych i ich homonimia*, w: „Prace Filologiczne”, t. 39, Toruń 1985; (cyt. za A. Bednarek, *O „a więc”...*, s. 3). Por. *Jednostka języka*, hasło w: *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Warszawa 1993, s. 240. Ponadto przez określenie słownik rozumiem zbiór wyrazów używanych w konkretnym języku; użycie określonej jednostki leksykalnej jest potwierdzone źródłowo.

terminologicznej pozwala na faktyczne i jednoznaczne wskazanie prawdopodobnej ewentualnej klasyfikacji prawnej. Memetyka powinna więc znajdować się w następujących obszarach badań: (1) obszar badań: **nauki społeczne**; (2) dziedzina badań: **nauki społeczne**; oraz (3) dyscyplina naukowa (ew. subdyscyplina): **memetyka** – problematyczne pozostaje, czy memetykę uznać za dyscyplinę, subdyscyplinę wiodącej dyscypliny, czy też za specjalizację.

Z dyscyplinami naukowymi związany jest także proces dydaktyczny w zakresie kształcenia studentów i nowych naukowców, którzy mogą w ramach konkretnej dyscypliny naukowej zdobywać tytuły i stopnie naukowe. Innymi słowy, dyscypliny naukowe mają umocowanie prawne oraz formalno-administracyjne wynikające z przyjętej polityki naukowej państwa. Procedurę powoływania nowych dyscyplin naukowych w Polsce określa *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r., o czym już była mowa – w Polsce kompetencję powoływania nowych dyscyplin naukowych posiada właściwy minister, który podejmuje decyzję w oparciu o przyjętą przez Radę Ministrów **politykę naukową państwa** (art. 6) oraz konsultacje ze środowiskiem akademickim⁴⁹.

W świetle niniejszych rozważań ważną kwestią są także dobre praktyki. W dyskusjach naukowych przyjmuje się za zasadę pryncypialną zarysowanie sytuacji problemowej, czyli tego co do tej pory w danym obszarze zostało zrobione i jakie mogą być ewentualne luki w wiedzy, które to warto uzupełnić. W niektórych dyscyplinach z praktyki tej badacze korzystają niechętnie lub wcale ograniczając się jedynie do odniesień do wiodących autorów krajowych lub zagranicznych. Chciałbym w tym miejscu zwrócić uwagę na pracę Magdaleny Kamińskiej pt. *Memosfera. Wprowadzenie do cyberkulturoznawstwa*. Praca Kamińskiej jest pracą naukową – była recenzowana przez dr hab. Piotra Grochowskiego. Określenie **memosfera** nakierowuje uwagę badacza na takie terminy jak mem, mem internetowy, memetyka, a nawet semiotyka kultury – semiosfera. Pojęcie memosfera jest w tej pracy użyte jedynie w tytule⁵⁰.

⁴⁹ Jakość tych konsultacji jest krytykowana przez środowiska akademickie. Przykładem są głosy środowisk kulturoznawców – zmiana nazwy dyscypliny z kulturoznawstwo na nauki o kulturze i religii; czy głosy antropologów społecznych – brak antropologii w spisie dyscyplin naukowych. Pojawia się tu jednak zupełnie inny problem odnośnie do zainteresowania samego środowiska własną dyscypliną. Przypomnę, że 24 i 25 listopada 2016 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyła się konferencja – konsultacje społeczne strony rządowej – pt. „Humanistyka i Nauki Społeczne”. Podczas tej konferencji nie było wiodących badaczy w zakresie kulturoznawstwa i antropologii. Jakże są tego przyczyny? Jako ciekawostkę dodam, że w roku 2017 odbył się III Zjazd Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego (Poznań 21–23 września 2017). Problem samodzielności dyscypliny w systemie prawnym nie został podniesiony, mimo że informację o zjeździe wraz z prośbą o nadsyłanie propozycji sesji plenarnych ogłoszono już 25 października 2016.

⁵⁰ Brak rozpoznania sytuacji problemowej skutkuje tym, że problematyka memów internetowych, kluczowa dla cyberkultury jest w monografii potraktowana w oderwaniu od zasadniczych dyskusji. Literatura przedmiotu – przykłady: (1) A. Walkiewicz, *Czym są memy internetowe? Rozważania z perspektywy memetycznej*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” 2012, n. 14, s. 49–69; **opracowania zachodnie**: (2) G. de Seta, *Memes in digital Culture*, „New Media and Society”, Vol. 17, Issue 2, p. 476–478; (3) M. Kalda, *Memes in Digital Culture*, „Journal of Folklore”, Issue 58, p. 217–219; recenzje: (4) J. R. Vivkery, *Memes in digital Culture*, *Information*

ANEKS 1

Recepcja memetyki w literaturze polskojęzycznej – wybrane przykłady do roku 2012

1. Memetyka jako teoria, teoria memetyczna, teorie memetyczne

1.1. Memetyka jako teoria

Podsumowując ten wątek, myślę że co najmniej niedoceniany w **TEORII memetycznej** jest problem obowiązującego kontekstu społecznego. T. Kozłowski, *Brzytwą po memach. Czy memetycy mnożą byty ponad potrzebę?* „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” 2006, nr 10, s. 35–45.

Znaczenie memu – niekoniecznie jego świadomy korelat, nie tyle subiektywne poczucie sensu, ale raczej umiejscowienie w strukturze neuronalnej względem innych pojęć, które determinują zakres stosowalności danego memu – oto aspekt, który w **TEORII memetycznej** wydaje mi się niedopracowany. T. Kozłowski T. *Brzytwą po memach...*

Oprócz **TEORII memetycznej** współczesne przyrodznawstwo oraz silnie związana z nim psychologia ewolucyjna i antropologia dysponuje dziś właściwie jeszcze dwiema liczącymi się teoriami „związku pieśni z małpami”, przy czym obie teorie rozpatrują go w kontekście genety inteligencji ludzkiej jako funkcji rozwijającego się mózgu i jego możliwości mentalnych, w tym do nabywania i posługiwania się językiem. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Mowa a strategię memetycznego przetrwania. Prolegomena do memetycznych studiów nad oralnością*, „Teksty z ulicy. Zeszyt memetyczny” 2006, nr 10, s. 57–72.

Dociekania Millera nad naszym „werbalnym upierzeniem” i kreatywnością prowadzą go zresztą również ku **TEORII memetycznej**, z którą polemizuje. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Mowa a strategię memetycznego przetrwania...*, s. 70. Oraz D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum. Idee biologii we współczesnym dyskursie humanistycznym*, Katowice 2008.

Wedle **TEORII memetycznej**, najbardziej wyrazistymi memami są te, które dotyczą zachowań seksualnych. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki* [1] (*Ku znaturalizowanej koncepcji umysłu*), data publikacji 15.04.2006 <http://www.racjonalista.pl/kk.php?s=4712&q=Filozoficzne.konsekwencje.memetyki&PHPSESSID=7c7e7vd2h6nksjrh a0ulf0tt2> [dostęp: 1.09.2015].

Communication and Society, Vol. 18, Issue 12, p. 1450–1451. Koniecznie należy zwrócić uwagę na nieścisłości. W rozdziale 2 (przypis 14) monografii Kamińskiej znajduje się odwołanie do książki Limor Shifman pt. *Memes in Digital Culture* (autorka odwołuje się do wydania angielskiego podając błędnie datę wydania – powinno być: 2013 a nie 2014), w którym autorka przywołuje fragment (w języku polskim): „Mem internetowy może być traktowany jako (post)modernistyczny folklor, w którym podzielane normy i wartości są konstruowane przez artefakty kulturowe takie jak sfotoszopowane obrazy czy miejskie legendy.” (tamże, s. 14). W oryginale: “In many senses, Internet memes can be treated as (post)modern folklore, in which shared norms and values are constructed through cultural artifacts such as Photoshopped images or urban legends”. L. Shifman, *Memes in Digital Culture*, The MIT Press. Kindle Edition. W oryginale znajduje się tu odwołanie do pracy Lynne McNeill *The End of the Internet: A folk Response to the Provision of Infinite Choice* (2009). **Komentarz.** Kamińska w przypisie 14 kategorycznie stwierdza, że Limor krytycznie odnosi się do socjobiologii (sic!), podczas gdy w książce Limor ani razu nie wspomina o socjobiologii; pisze w rozdziale 2 o biologicznych analogiach, które w odniesieniu do kultury są za wąskie. Kamińska stwierdza ponadto, że na stronach 8–14 Limor omawia historię pojęcia memu i memu internetowego (sic!). Chodzi tu o rozdział pt. *A Telegraphic Biography of a Conceptual Troublemaker*, w którym Limor w syntetycznym skrócie wprowadza czytelnika w problematykę swojej książki. Kamińska myli tu artykuł, który został opublikowany w 2013 roku pt. *Memes in a Digital World: Recoling with a Conceptual Troublemaker*, “Journal of Computer Mediated Communication”, 18, p. 361–377.

Logika wyjaśniania ich przez **TEORIĘ** memetyczną może zatem pozwolić lepiej zrozumieć wiele kwestii związanych z funkcjonowaniem starych i nowych mediów w aspekcie multimedialnym. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

Z punktu widzenia **TEORII** memetycznej, szczególnie Internet jawi się znakomitym replikatorem dla multipleksów memów i ich zespołów. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

Jeśli bowiem tkwi w **TEORII** memetycznej chociaż źdźbło prawdy, to należałoby się z tej perspektywy przyglądać konstrukcji filozoficznej umysłu. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

TEORIA memetyczna w swych rozważaniach posiłkuje się najczęściej tzw. „znaturalizowanymi koncepcjami umysłu” i równocześnie stara się dostarczać argumentów dla wyjaśnienia wielu problemów oraz pytań, które te teorie stawiają. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

Memetyka jako teoria replikatora/replikatorów

[Memetyka to] „**TEORIA** drugiego replikatora”. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum. Idee biologii we współczesnym dyskursie humanistycznym*, Katowice 2008, s. 69.

Trzydzieści lat rozwoju i dojrzewania **nowej subdyscypliny biologicznej zwanej memetyką** przyniosło już sporo zajmujących i błyskotliwych nieraz interpretacji Dawkinsowskiej **TEORII drugiego replikatora**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Mowa a strategii memetycznego przetrwania...*, s. 57.

Nowa jest rola, jaką w koncepcji zwanej **TEORIA** replikatorów kulturowych albo krócej – memetyką – przypisuje się człowiekowi. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury*, Warszawa 1998, s. 9.

Ostatni rozdział *Genetyki kultury* jest natomiast próbą odpowiedzi na pytanie, jakie są światopoglądowe konsekwencje **TEORII** replikatorów [tj. memetyki – RB]. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 41.

Mówiąc najprościej – memetyka to **TEORIA** ewolucyjna replikatorów kulturowych, choć teoria to być może jeszcze trochę **za duże** słowo. *Rozmowa Piotra Siudy z Tomaszem Kozłowskim o memetyce i popkulturze*, blog Piotrsiuda.pl, data publikacji: 14.01.2009, <http://www.piotrsiuda.pl/2009/01/tomasz-kozowski-o-memetyce-i.html> [dostęp: 1.09.2015].

1.2. Memetyka jako teoria memów

Jednak zarażenie memem memu powoduje, że studiuję **TEORIĘ** memów, jestem zatem memetyką. A. Słota, *Ja, memobot!*, portal Racjonalista.pl, data publikacji 2.04.2005, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4061> [dostęp: 1.09.2015].

TEORIA memów ma dla mnie swój urok, bardzo ciekawie opisuje pochodzenie ludzkich zachowań, wprowadzając pewną systematykę, uzupełniając wiedzę na ten temat pochodzącą z innych dziedzin poznania. A. Słota, *Ja, memobot!...*

Memetyka jako teoria kultury

Buduje się oto „na naszych oczach” nowa **TEORIA kultury**, bliska w swych założeniach ponowoczesnej filozofii i socjologii kultury. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 7–8.

1.3. Memetyka jako teoria ewolucji kulturowej

Powyższa prezentacja nowych koncepcji w teorii ewolucji biologicznej jest istotna dla zaprezentowania nowej koncepcji **TEORII** ewolucji kultury, jaką jest memetyka. S. Skolik, *Przestrzeń miasta jako nośnik kultury w paradygmacie memetyki*, portal Ewolucja.org, data publikacji: 26.10.2003, <http://www.ewolucja.org/w3/d3/d39-4a.html> [dostęp: 1.09.2015].

1.4. Teorie memetyczne, teorie memetyki (memetyka jako zbiór teorii)

Zacznijmy jednak od roli samoświadomości w **TEORIACH memetycznych**. „Ja”, zdaniem memetyków, jest tworem stworzonym przez memy celem ich lepszego powielania, T. Kozłowski, *Brzytwą po memach...*, s. 39.

2. Memetyka jako koncepcja

[Memetyka to] **KONCEPCJA drugiego replikatora**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 23.

Memetyka to **KONCEPCJA** wyrastająca ze skrajnie materialistycznych podstaw. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 204.

Warunkiem jednak tego przewrotu jest prawdziwość **KONCEPCJI** memetycznej, a z tym nie jest tak prosto. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

Memetyka, podobnie jak i genetyczna **KONCEPCJA** Dawkinsa. I.S. Fiut. *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

Jeśli jednak **KONCEPCJA** memetyczna byłaby prawdziwa, to niewątpliwie mamy do czynienia z kolejnym przewrotem w rozumieniu i pochodzeniu form aprioryczności naszego poznania. I.S. Fiut. *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

W tym artykule chciałbym zaprezentować możliwość zastosowania bazującej na teorii ewolucji **KONCEPCJI** memetyki do badania przestrzeni zurbanizowanej, a właściwie w szerszym ujęciu przestrzeni społecznej. S. Skolik, *Przestrzeń miasta jako nośnik...*, s. 36.

KONCEPCJA memetyczna (a ściślej koncepcja replikatorów - replikatorami są zarówno geny, jak i memy) zakłada, że ewolucja kulturowa jest procesem chaotycznym, z którego wyłaniać się może na określony czas pewna forma uporządkowania. S. Skolik, *Przestrzeń miasta jako nośnik...*

Mała popularność memetyki wynikałaby z tego, że jest to **KONCEPCJA** nowa, która długo jeszcze nie będzie akceptowana. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 10.

3. Memetyka jako nauka

Przyznaje, że w trakcie tych zmagani z **NAUKĄ o drugim replikatorze – memetyką** i przyrodoznawczą wizją życia kultury. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 8.

Pośród subdyscyplin biologicznych wyłaniających się na fali wspomnianych przeobrażeń epistemologicznych i metodologicznych jest młoda, bo znajdująca swe początki w 1976 roku **NAUKA o memach – memetyka**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 16.

Teza memetyki, iż jedynym promotorem mowy był mem, musi przeto ulec osłabieniu, ale memetyka jako **NAUKA o ewolucji drugiego replikatora** nie traci przez to na znaczeniu. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Mowa a strategii memetycznego przetrwania...*, s. 71.

Memetyka – to **NAUKA** rozważająca prawa i prawidłowości funkcjonowania w obszarze duchowości człowieka memów, czyli tzw. kompleksów drugiego replikatora, które determinują procesy dziedziczenia form świadomości indywidualnej i zbiorowej ludzi oraz mechanizmy ich rozwoju, a także transmisji w przestrzeni duchowej ludzi (w tym miejscu przypis 1 – odwołanie do: M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 81–100 – R.B.). I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

Memetyka jako **NAUKA** korzysta z tych samych schematów rozwojowych, z których korzystała genetyka i fizyka kwantowa (zwrócenie się w kierunku badania najmniejszych jednostek), dzięki czemu może stać się podobnie jak dwie powyższe nauką sprawnie opisującą rzeczywistość. S. Skolik S. *Redukcja teorii socjologicznej. Metodologiczne podstawy do redukcjonistycznego ujęcia teorii*, 2003, <http://www.ewolucja.org/w3/d3/d39-5a.html> [dostęp: 1.09.2015].

Sama memetyka zaś według Richarda Brodiego, stanowi **NAUKĘ**, która bada działanie memów: ich interakcje, replikacje i rozwój. R. Kostka-Zawadzki, *Memetyka: moda czy nowa dziedzina nauki?*, <http://neurobot.art.pl/03/teksty/memetyka/mem.html> [dostęp: 1.09.2015].

Był to skromny początek memetyki, **NAUKI** łączącej biologię, psychologię i naukę o poznawaniu. B. Wójcik, *Memetyczna zaraza. Richard Brodie: Wirus umysłu*, przeł. P. Turski, Łódź 1997, s. 17, ss. 216 (recenzja), http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IP/rec_memetyka.html [dostęp: 1.09.2015].

Powyższy tytuł [tytuł artykułu Perdyły – RB] pochodzi z eseju, napisanego przez Richarda Dawkinsa, prekursora memetyki – **NAUKI** zajmującej się ewolucją kultury. P. Perdyła, *Wirusy umysłu – spojrzenie na religię przez pryzmat memetyki*, portal Racjonalista.pl, data publikacji: 13.04.2009, <http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6464> [dostęp: 12.02.2012].

Memetyka jest nową **NAUKĄ**. W. Górczyk, *Demitologizacja i remitologizacja Graala w kulturze masowej XX w.*, *Kultura i historia*, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/1865> [dostęp: 1.09.2015].

4. Memetyka jako nauka empiryczna

[Memetyka] wsparta na **empirycznie potwierdzonej ewolucji informacji pozagenetyczne**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 8.

Pozostając w zgodzie z paradygmatem nauk przyrodniczych (i teorią, i metodą), koncepcja Dawkinsa jest równocześnie zgodna z filozoficzną teorią świata, a przynajmniej z jedną spośród takich teorii. Jednocześnie zaś, dzięki czyniącym szybkie postępy neurobiologicznym badaniom nad mózgiem i świadomością, daje szansę **empirycznego potwierdzenia** swej prawdziwości bądź jej **obalenia**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Skąd się biorą memy? Biologia wobec problemu genezy i ontologii ideosfery*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny”, 2005, nr 9, s. 11.

Pytanie: skąd się biorą memy? ma oczywiście zupełnie inną rangę niż dociekania nad drogami rozprzestrzeniania się, czy społecznymi skutkami ich działań, które stanowią pokątną część aktualnej literatury memetycznej. Nic więc dziwnego, że nawet pośród memetycznie zorientowanych biologów tylko nieliczni podejmują próbę udzielenia na nie odpowiedzi, wymagającej nie tylko znajomości teorii replikatorowej, ale również instrumentarium badawczego, **umożliwiającego empiryczne ich rozpoznanie**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Skąd się biorą memy?...*, s. 7.

Kwestię tę jednak postrzegać można również inaczej, uchylając ów tradycyjny podział i spór o paradygmatyczną przynależność przedmiotu, zwanego wytworami ludzkiego umysłu. Być może, bowiem, iż sprowokowane przez Dawkinsa **zainteresowanie biologii ideami jako dostępnymi empirii**, obiektywnie istniejącymi bytami, stanowi moment zwrotny na drodze ku jedności wiedzy. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Skąd się biorą memy?...*, s. 7.

Podobnie Dawkins, **mimo empiryzmu swej dyscypliny**, nie upiera się przecież kategorycznie przy konieczności ujrzenia memów pod mikroskopem, chociaż możliwość tę zakłada. Przyjmując wszakże, że wszystko, co potrafi użyć zasobów świata dla stworzenia własnych kopii, jest żywe i jako takie dostępne doświadczeniu, możliwości takiej właśnie nie wyklucza. Geny także, w początkowej fazie biologicznej koncepcji dziedziczności, były tylko bytem hipotetycznym. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Skąd się biorą memy?...*, s. 7.

5. Memetyka jako subdyscyplina biologiczna

Pośród SUBDYSCYPLIN biologicznych wylaniających się na fali wspomnianych przeobrażeń epistemologicznych i metodologicznych jest młoda, bo znajdująca swe

początki w 1976 roku **NAUKA o memach – memetyka**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 16.

[Memetyka to] nowa **SUBDYSCYPLINA** biologiczna. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Moc narrativum...*, s. 35.

Trzydzieści lat rozwoju i dojrzenia nowej **SUBDYSCYPLINY BIOLOGICZNEJ** zwanej memetyką przyniosło już sporo zajmujących i błyskotliwych nieraz interpretacji Dawkinsonowskiej **teorii drugiego replikatora**. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Mowa a strategię memetycznego przetrwania...*, s. 57.

6. Memetyka jako dyscyplina nauki/naukowa

Podobnie Dawkins, **mimo empiryzmu swej DYSCYPLINY**, nie upiera się przecież kategorycznie przy konieczności ujrzenia memów pod mikroskopem, chociaż możliwość tę zakłada. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Skąd się biorą memy?...*, s. 11.

Istnieje jednakże **DYSCYPLINA NAUKOWA**, która zbliża nauki społeczne do nauk biologicznych, dopełniając niepełny obraz rysowany przez psychologię ewolucyjną (i zarazem daje według mnie odpowiedź na postawione przeze mnie pytania) – jest nią memetyka. M. Musiał, *Genetycznie nieuzasadniony*, 2007, data publikacji 3.09.2007 <http://www.racjonalista.pl/kk.php?s=5542&q=Genetycznie.nieuzasadniony&PHPSESSID=7c7e7vd2h6nkskjrha0u1f0tt2> [dostęp: 1.09.2015].

Istnieje jednakże **DYSCYPLINA naukowa**, która zbliża nauki społeczne do nauk biologicznych, dopełniając niepełny obraz rysowany przez psychologię ewolucyjną (i zarazem daje według mnie odpowiedź na postawione przeze mnie pytania) – jest nią memetyka. M. Musiał, *Genetycznie nieuzasadniony...*

Z Tomaszem Kozłowskim rozmawiałem ostatnio o memetyce, **DYSCYPLINIE**, która od dawna leży w obszarze jego zainteresowań. *Rozmowa Piotra Siudy z Tomaszem Kozłowskim...*

Memetyka jako dziedzina nauki

Memetyka – **badanie memów** i ich społecznych następstw. **Interdyscyplinarna DZIEDZINA NAUKI**, za moment powstania której umownie uznaje się zdefiniowanie przez Richarda Dawkinsa definicji terminu mem. Indeks rzeczowy w dziale *Artykuły* na stronie memetyka.pl, <http://memetyka.us.edu.pl/wiki.php?word=27> [dostęp: 1.09.2015].

Memetyka: moda czy nowa **DZIEDZINA** nauki? [tytuł artykułu – RB] R. Kostka-Zawadzki, *Memetyka: moda czy nowa dziedzina nauki?*, <http://neurobot.art.pl/03/teksty/memetyka/mem.html> 10.02.2012 [dostęp: 1.09.2015].

Memetyka jest dość świeżą **DZIEDZINĄ** psycho-socjologii-ewolucyjnej. P. Lasoń, *Wzaklętym kręgu memów*, data napisania: 1.04.2001, data publikacji: 11.02.2010, <http://horizonofthepossibility.wordpress.com/2010/02/11/w-zaklętym-kręgu-memow-piotrlason/> [dostęp: 1.09.2015].

Memetyka jako dziedzina wiedzy

W tym miejscu brzytwa dokonuje kolejnego cięcia: jakiegokolwiek przewidywania „stopnia zaraźliwości” memu są przewidywaniami formułowanymi na polu **nie memetyki, ale innych dziedzin wiedzy!** T. Kozłowski, *Brzytwą po memach...*, s., 43.

7. Memetyka jako dziedzina refleksji teoretycznej

Toczony między nimi spór o naturę memów, ich mechanizmy replikacji oraz funkcje sprawcze, wpływa na rozwój tej nowej **DZIEDZINY REFLEKSJI TEORETYCZNEJ**-memetyki, na terenie której przedstawia się wiele pomysłów oraz koncepcji na temat mechanizmów dziedziczenia struktur oraz treści zawierających się w memach. I.S. Fiut, *Filozoficzne konsekwencje memetyki...*

8. Memetyka jako dziedzina badań

Bazując w dużym stopniu na pracy *Wirus umysłu* Richarda Brodie (zwolennika nowej **DZIEDZINY BADAŃ** zwanej *memetyką*). T. Kozłowski, *O nosicielach wirusów umysłu*, „Hybris. Internetowe czasopismo filozoficzne”, nr 11, 2010, s. 89, <http://magazynhybris.com/images/teksty/11/07.%20Kozlowski%20%5B85-98%5D.pdf> [dostęp: 1.09.2015].

9. Memetyka jako badanie memów

Memetyka – **BADANIE memów** i ich społecznych następstw. **Interdyscyplinarna dziedzina nauki**, za moment powstania której umownie uznaje się zdefiniowanie przez Richarda Dawkinsa definicji terminu mem. Indeks rzeczowy w dziale *Artykuły* na stronie memetyka.pl, <http://memetyka.us.edu.pl/wiki.php?word=27> [dostęp: 1.09.2015].

Memetyka to „**BADANIE memów** i ich społecznych znaczeń” *Słowniczek*, w: *Infosfera. Memetyczne koncepcje kultury i komunikacji*, wyb. i oprac. D. Wężowicz-Ziółkowska, Katowice, s. 237.

10. Memetyka jako model rzeczywistości

Memetyka to „**MODEL RZECZYWISTOŚCI**, usiłujący w jednoznaczny sposób opisać ewoluującą ideosferę – scenę kulturowej ekologii. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 40.

11. Inne ujęcia memetyki

Memetyka należy do **domeny NAUK ścisłych**, bo jej założenia nie są sprzeczne z ewolucyjnym paradygmatem „średniego poziomu” organizacji materii. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 27.

Niezależnie od niechęci większości biologów, **memetyka oparta jest na BIOLOGICZNYM PARADYGMACIE**. M. Biedrzycki, *Genetyka kultury...*, s. 27.

Memetyka to **koncepcja** wyrastająca ze skrajnie **MATERIALISTYCZNYCH** podstaw. (Biedrzycki 1998, 204) Biedrzycki M. *Genetyka kultury*, Prószyński i Ska, Warszawa 1998.

Z racji swych genealogicznych powiązań z naukami przyrodniczymi i krytyką nauk społecznych, przeprowadzoną na ich gruncie zwłaszcza przez socjobiologię i psychologię ewolucyjną, ale przede wszystkim, co jasne, z racji oparcia swych założeń teoretycznych na teorii darwinizmu kosmicznego, memetyka dość specyficznie odnosi się do socjologii jako dyscypliny mogącej w jakiś wiążący sposób wyjaśniać zajmujące ją mechanizmy ewoluowania memów. D. Wężowicz-Ziółkowska, *Przemoc symboliczna albo o społecznych warunkach ewolucji memetycznej* w: *Infosfera...*, s. 107.

Memetyka ma szansę stać się trzecim rozbiorem humanistyki. Biologiczna terminologia pozostająca na jej usługach skutecznie wydziera kulturalistycznie zorientowanym humanistom ich przedmiot badań i przemienia w obiekt zainteresowań biologów-ewolucjonistów. T. Kozłowski, *Brzytwą po memach...*, s. 35–45.

12. Ujęcie alternatywne (wybrane przykłady)

Memetyka to „**TEORIA** dotycząca ewolucji kulturowej”. (Wikipedia: 14.02.2012) <http://pl.wikipedia.org/wiki/Memetyka> [dostęp: 1.09.2015].

dzięki pracom Richarda Brodiego *Wirus umysłu* i Susan Blackmore *Maszyna memowa* koncepcja memu stała się popularna, tworząc podwaliny pod nowo powstającą **NAUKĘ**. (Wikipedia: 14.02.2012) <http://pl.wikipedia.org/wiki/Memetyka> [dostęp: 1.09.2015].

Memetyka – **teoretyczna i empiryczna NAUKA** zajmująca się replikacją, rozprzestrzenianiem się i ewolucją memów. P. Grudnik, *Dlaczego słuchamy Britney Spears?*, <http://www.banjak.pl/tukan/downloads/mem.pdf> [dostęp: 1.09.2015].

Rozwój informatyki i genetyki w latach 90. doprowadził do powstania **TEORII** nauko-

wej - memetyki (od memu, czyli kulturowego odpowiednika genu). K. Godlewski, *Wolga i strach*, „Gazeta Wyborcza”, nr 5, 7.01.2004, s. 11.

Jedni uznali ją za pseudonaukową, inni zaś wzięli ją na poważnie i stworzyli nową **GAŁĄŻ WIEDZY** z pogranicza nauk biologicznych i społecznych: memetykę (**DYSCYPLINA** ta posiada szeroką bazę instytucjonalną, do której należy np. „Journal of Memethics”). M.L. Hohol, *Memy – pasożyty w naszych umysłach*, portal Interia.pl, data publikacji 8.12.2011, <http://fakty.interia.pl/raport/granice-nauki/news/memy-pasozyty-w-naszyc-h-umyslach,1731785> [dostęp: 1.09.2015].

Memetyka, aby uznana mogła być za **DYSCYPLINĘ** naukową, musi wskazać na mechanizmy ewolucji i dziedziczenia memów. M.L. Hohol, *Memy – pasożyty w naszych umysłach...*

Opracowanie: R. Boroch, A. Chybińska

ANEKS 2

Memetyka – historia idei

W pierwszej kolumnie tabeli 4 podany jest rok wydania pracy; kolumna 2 podaje autora pracy; kolumna 3 tytuł pracy; kolumna 4 komentarz wyjaśniający; gwiazdkami oznaczono części pominięte przeze mnie z ujęcia Tylera; kolumna 4 jest opracowaniem (lub przekładem) wyjaśnień proponowanych przez Tylera. Zamierzeniem prezentacji jest przyjrzenie się paradygmatowi memetycznemu z perspektywy historii idei w rozumieniu metodologii opracowanej przez Arthura O. Lovejoy’a – *The Great Chain of Being* (1936).

Tabela 4: Historia idei. Memetyka immanentna i sformułowana – wybrane przykłady za Tylerem⁵¹; uzupełnienie R. Boroch.

| Rok | Autor | Praca | Komentarz |
|---|---------------|---|--|
| Początki memetyki immanentnej (ang. <i>immanent memetics</i>) | | | |
| 1657 | Thomas Hobbes | <i>Leviathan</i> | Społeczeństwo jako zespolona umową społeczną (ang. <i>social contract</i>) struktura; członkowie działają w taki sposób, by zapewnić przetrwanie grupy (strategia adaptacyjna grupy); mechanistyczne ujęcie umysłu. |
| 1786 | William Jones | <i>Third Anniversary Discourse</i> | Wspólny fundament języków: greka, łacina i sanskryt; język praindoeuropejski jako wspólny przodek języków indoeuropejskich. |
| 1833 | Prosper Lucas | <i>De l'imitation contagieuse ou de la propagation sympathique des névroses et des monomanies</i> | Rozpowszechnianie się nerwic przez naśladownictwo. |

⁵¹ Tabela opracowana na podstawie źródła: Tim Tyler, <http://memetics.timtyler.org/timeline/> [dostęp: 29.01.2015].

| | | | |
|------|------------------------|--|--|
| 1850 | August Schleicher | <i>Linguistische Untersuchungen</i> | Schleicher próbował zrekonstruować język praindoeuropejski; zakładał istnienie jednego wspólnego języka wszystkich języków (proto-indo-europejski); w roku 1853 przedstawił „glossogenetyczne drzewo języków” (ang. <i>glossogenetic trees</i>). |
| 1859 | Charles Darwin | <i>The Origins of Species</i> | W rozdziale 13. pracy <i>The Origins of Species</i> Darwin zaobserwował podobieństwa między ewolucją organiczną i kulturową, co porównał do zmian w językach. |
| 1871 | Edward Tylor | <i>Primitive Culture</i> | Tylor uważany jest za fundatora antropologii społecznej. W pracy <i>Primitive Culture</i> określa zakres i przedmiot badań – kultura jako złożona całość – w literaturze przedmiotu pogląd ten jest utrwalony pod nazwą kulturowy ewolucjonizm. |
| 1871 | Charles Darwin | <i>The Descent of Man</i> | Darwin w pracy tej odnosi się do ewolucji organizmów, jak i do ewolucji języków jako procesu stopniowego (gradualizm) (ang. <i>a gradual proces</i>) – w literaturze przedmiotu pogląd ten jest utrwalony pod nazwą kulturowy ewolucjonizm. |
| 1896 | Herbert Spencer | <i>Principles of Biology</i> <i>The Principles of Sociology</i> | Wydanie <i>Principles of Biology</i> z roku 1898, poprawione i uzupełnione; Spencer wyjaśnia swój punkt widzenia odnośnie do progresywnej ewolucji społeczeństwa od form prostych do form złożonych – w literaturze przedmiotu pogląd ten utrwała się pod nazwą ewolucjonizm socjokulturowy (ang. <i>sociocultural evolutionism</i>). |
| 1903 | Gabriel Tarde | <i>The Laws of Imitation</i> | Tarde wyjaśnia, czym jest społeczeństwo w kontekście imitacji. |
| 1904 | Richard Semon | <i>Die Mneme</i> | Semon wprowadza określenie <i>mneme</i> jako jednostki pamięci. |
| 1915 | Albert Galloway Keller | <i>Societal Evolution: A Study of the Evolutionary Basis of the Science of Society</i> | Keller podejmuje próbę połączenia założeń ewolucji darwinowskiej do socjologii; stwierdza między innymi, że adaptacje społeczne są wynikiem aktywności mózgu a nie nacisku biologicznego środowiska; jednakże nie można wykluczyć, że istnieje jakaś ontyczna styczność między nimi. |
| 1972 | Karl Popper | <i>Objective Knowledge: An Evolutionary Approach</i> | Popper w pracy tej sugeruje, że wiedza stanowi niezależny, odrębny byt i przyrasta w wyniku tzw. krytycznej selekcji (ang. <i>critical selection</i>). |
| 1976 | Richard Dawkins | <i>The Selfish Gene</i> | W pracy tej Dawkins wyjaśnia swoje stanowisko odnośnie do ewolucji biologicznej jak i ewolucji kultury, tworząc neologizm w lekcji [<i>meme</i>]. |

| Początki memetyki sformułowanej (ang. <i>outlined memetics</i>) | | | |
|---|--------------------------------------|--|---|
| Problemy pierwszej generacji | | | |
| Ewolucja kultury – współewolucja kulturowo-biologiczna – ewolucja struktur społecznych – dziedzictwo kulturowe – pamięć w kulturze – pamięć kultury – semiotyka kultury – filozofia umysłu – filozofia języka – filozofia informacji – transmisja – JOM – humanistyka cyfrowa – wirusologia informacji itd. | | | |
| 1981 | Charles J. Lumsden, Edward O. Wilson | <i>Genes, Mind And Culture: The Coevolution Process</i> | Praca poświęcona jest współewolucji genetyczno-kulturowej (ang. <i>coevolution</i>) oraz opisuje jej wpływ na strukturę społeczną w postaci strategii adaptacyjnych grupy (ang. <i>Social Theory</i>). |
| 1982 | Richard Dawkins | <i>The Extended Phenotype</i> | Dawkins rozwija swoją propozycję w odniesieniu do memów. |
| 1983 | Carl P. Swanson | <i>Ever-Expanding Horizons: The Dual Informational Source of Human Evolution</i> | Swanson porównuje socjogen (ang. <i>socjogene</i>), mneme (ang. <i>mneme</i>) oraz mem (ang. <i>meme</i>) jako dowód nadzwyczajnej zdolności adaptacyjnej człowieka, która pozwala na modyfikowanie i magazynowanie w postaci pamięci konkretnej zawartości mentalnej (ang. <i>mental concept</i>). (Swanson 1983, 96) |
| 1990 | Daniel Dennett | <i>Memes and the Exploitation of Imagination</i> ¹ | Pierwszy artykuł Denetta poświęcony memom; Denett sugeruje, że propozycja Dawkinsa jest nowym podejściem do problemów związanych z rozpowszechnianiem się i przechowywaniem idei (resp. pomysłów). These new-fangled replicators are, roughly, ideas. Not the „simple ideas” of Locke and Hume (the idea of red, or the idea of round or hot or cold), but the sort of complex ideas that form themselves into distinct memorable units—such as the ideas of <i>arch</i> , <i>wheel</i> , <i>wearing clothes</i> , <i>vendetta</i> , <i>right triangle</i> , <i>alphabet</i> , <i>calendar</i> , <i>the Odyssey</i> , <i>calculus</i> , <i>chess</i> , <i>perspective drawing</i> , <i>evolution by natural selection</i> , <i>impressionism</i> , <i>Greensleeves</i> , „ <i>read my lips</i> ”, <i>deconstructionism</i> . (Dennett 1990) Artykuł opublikowany w „Journal of Aesthetics and Art”, 48 w roku 1990, s. 127-135. |
| 1990 | Elan Moritz | <i>Memetic Science: I – General Introduction</i> | Moritz określa <i>Memetic Science</i> jako nazwę odnoszącą się do ilościowej analizy transferu kulturowego (ang. <i>quantitative analysis of cultural transfer</i>); definiuje mem jako konstrukt mentalny. |
| 1995 | Richard Brodie | <i>Virus of the Mind: The New Science of the Meme.</i> | Pierwsza książka w całości poświęcona memetyce jako teorii. |
| 1996 | Susan Blackmore | <i>Memes, Minds and Selves: Dismantling the selfplex; meme machines and he nature of consciousness</i> | Pierwszy artykuł Blackmore poświęcony memetyce. |

| | | | |
|--|---|---|---|
| 1997 | | “Journal of Memetics” [JOM] | Początek działalności badaczy związanych z JOM. |
| 1999 | Susan Blackmore | <i>The Meme Machina</i> | Jest to pierwsza książka metodologicznie porządkująca memetykę jako dziedzinę wiedzy. Początek tzw. teorii drugiej generacji. |
| 2005 | | “Journal of Memetics” | Koniec działalności JOM. |
| <p>Problemy drugiej generacji Teoria informacji – zawartość mentalna (ang. <i>mental content</i>) – <i>Black Hole Information Paradox</i> – teoria modeli – <i>Death End of Memetics</i> – <i>Neuroscience</i> – neurofilozofia – kognitywistyka – neurokognitywistyka – neurobiologia, itd.</p> | | | |
| 2005 | Ruth Mace, Clare J. Holden, Stephen Shennan | <i>The Evolution of Cultural Diversity: A Phylogenetic Approach</i> | Autorzy wskazują na pewne analogie między ewolucją biologiczną a ewolucją kulturową, np. na poziomie jednostek dyskretnych (ang. <i>discrete units</i>): a) w systemie genetycznym: nukleotydy (ang. <i>nucleotides</i>), kodony (ang. <i>codons</i>), geny (ang. <i>genes</i>) czy poszczególne fenotypy (ang. <i>individual phenotypes</i>); b) w systemie kulturowym: kulturowe tradycje (ang. <i>cultural traditions</i>), memy (ang. <i>memes</i>), pomysły (ang. <i>ideas</i>), artefakty (ang. <i>artefacts</i>), słowa (ang. <i>words</i>), gramatyka (ang. <i>grammar</i>), składnia (ang. <i>syntax</i>). |
| 2011 | Tim Tyler | <i>Memetics: Memes and the Science of Culture Evolution</i> | Całościowe ujęcie memetyki zarówno, z punktu historii dyscypliny wiedzy, jak i metod badawczych memetyki także, zawiera najnowsze ujęcia wpływu internetu na człowieka i <i>v.v.</i> (humanistyka cyfrowa a memetyka). Praca Tylera stała się podstawą teoretyczną dla memetyki jako dyscypliny wiedzy. |
| 2011 | Alex Mesoudi | <i>Cultural Evolution</i> | Zwrot w badaniach memetycznych w kierunku ewolucji kultury i zmian społecznych. |
| 2012 | Kim Sterelny | <i>The Evolved Apprentice: How Evolution Made Humans Unique</i> | Memy jako dyskretne replikatory informacji kulturowej; koncepcja międzypokoleniowej transmisji kulturowej (ang. <i>cross-generational cultural transmission</i>). |
| 2012 | Mark Pagel | <i>Wired for Culture: Origins of the Human Social Mind</i> | |
| 2014 | Limor Shifman | <i>Memes in Digital Culture</i> | Początki teoretycznych refleksji nad rolą memetyki w humanistyce cyfrowej. |

Tabela 3 nie przedstawia w całości propozycji Tylera, lecz jedynie ważniejsze fragmenty; tabela została uzupełniona; periodyzacja, jak i sam podział tematyczny, mają charakter próbny.

Tyler na miejscu pierwszym umieszcza Thomasa Hobbesa i jego traktat polityczny *Leviathan*, zakładający, że społeczeństwo jest strukturą zespoloną w jeden umysł umową

społeczną. Tyler w swojej syntezie opiera się m.in. na pracy Dennetta, który uznawany jest za fundatora memetyki sformułowanej. Dennett w monografii pt. *Darwin's Dangerous Idea: Evolution and the Meanings of Life* (1996) uzasadnia swoje stanowisko odnośnie do filozofii Hobbesa jako pierwszego socjobiologa. Ponadto Dennett wskazuje tu na rozumienie przez Hobbesa państwa jako „grupowej maszyny przetrwania”;

Wprowadzony zostaje następujący podział rozwoju memetyki⁵²:

Etap I: Immanentny. (ang. *intrinsic theory of memetics*): **ITM:** Etap ten można określić jako „etap wstępnego poznawania”, problematyzowania obserwowania, poszukiwania, itd. Do memetyki ITM zaliczymy np.: syntezę Tylera, której fragment został przedstawiony w tabeli 4, a także teorię MT sformułowaną przez Dawkinsa w *Samolubnym genie* i jej modyfikacje w innych pracach Dawkinsa.

Etap II: Sformułowany. (ang. *established theory of memetics*): **ETM:** Etap ten charakteryzuje się metodycznością oraz możliwością wskazania przyczyn zachodzenia pewnych wydarzeń oraz konsekwencji (wynikanie). Do memetyki ETM zaliczymy np. esej Dawkinsa pt. *Viruses of the Mind* z roku 1991, który został ogłoszony 6 października 1992 roku podczas *Voltaire Lecture* w Conway Hall Humanistic Centre (opublikowany po raz pierwszy w roku 1993 w monografii pt. *Dennett and His Critics: Demystifying Mind*), a także monografię Dennetta *Consciousness Explained* z roku 1991 i Blackmore *Maszyna memowa* z roku 1999.

Etap III: Metateoretyczny. (ang. *metatheory of memetics*): **MTM:** Etap ten charakteryzuje się możliwością współdzielenia założeń teoretycznych (resp. tez/teorii/opisów) z innymi dyscyplinami; jest to etap integracji interdyscyplinarnej. Do memetyki MTM zaliczymy np. prace z zakresu algorytmu memetycznego czy humanistyki cyfrowej, które wykorzystują pojęcie memu, ale w sposób zmodyfikowany.

Opracowanie: R. Boroch

BIBLIOGRAFIA

- Bednarek A., *O „a więc” – rozważania semantyczne*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska XXXIX. Nauki Humanistyczno–Społeczne”. Toruń 1987, Z. 174., s. 3–26.
- Boroch R., *Analiza bibliometryczna jako narzędzie planowania rozwoju badań naukowych na przykładzie czasopisma „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” (2005–2008)*, „Teksty z Ulicy. Zeszyt memetyczny” 2018, nr 19, s. 159–199.
- Boroch R., *Kultura w systematyce Alfreda L. Kroebera i Clyde’a Kluckhohna*, Warszawa 2013
- Boroch R., *Siedem bram memetyki (SBM2)*, Warszawa 2016.
- Boroch R., *Wokół ewolucji języka – hipotezy o źródłach mowy ludzkiej i ich wartość naukowa*, „Załącznik Kulturoznawczy” 2018, nr 5, s. 11–22.
- Chława D.S., *Elsevier investigates hundreds of peer reviewers for manipulating citations*, „Nature” 2019, no 573.
- Fix G., *Genocentric Social Theory*, „Contemporary Sociology” 1978, vol. 7, No. 6 (Nov.), s. 705–706.
- Izdebski H., Zieliński J. M., *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Jagoszewska J., *Kulturoznawstwo jako niedokończony projekt*, „Przegląd Kulturoznawczy” 2010, nr 1(7), s. 7–27.
- Michaels E., *Quicklet on Richard Dawkins' The Selfish Gene*, Hyperink, Kindle Edition 2012.
- Ordowska K., *Rola nauczyciela w kształtowaniu postaw uczniów*, źródło: <http://www.edukacja->

⁵² R. Boroch, *Siedem bram memetyki (SBM2)*, Warszawa 2016, s. 84–85.

- obywatelska.gfo.pl/uploads/images/pliki/Rola_nauczyciela_w_ksztaleniu_postaw_uczniow-KOrdowska.pdf [dostęp: 9.10.2019].
- Polus-Rogalska K., *Idea pokoju negatywnego i pozytywnego*, „Świat Idei i Polityki” 2002, t. 2, s. 49–60.
- Stichweh R., *Scientific Disciplines, History of*, in: *International encyclopedia of the social and behavioral sciences*, ed. N.J. Smelser and P.B. Baltes. New York 2001, s. 13727.
- Tyler T., *Memetics. Memes and the Science of Cultural Evolution*, CreateSpace Independent Publishing Platform, 2011.
- Wróblewski R., *Wprowadzenie do nauk o bezpieczeństwie*, Siedlce 2017

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

- [Http://memetics.timtyler.org/timeline/](http://memetics.timtyler.org/timeline/)
- [Http://cfpm.org/jom-emit/issues.html](http://cfpm.org/jom-emit/issues.html)
- [Http://ase.tufts.edu/cogstud/dennett/papers/memeimag.htm](http://ase.tufts.edu/cogstud/dennett/papers/memeimag.htm)
- [Http://www.susanblackmore.co.uk/Conferences/tucs00.html](http://www.susanblackmore.co.uk/Conferences/tucs00.html)
- [Http://references.260mb.com/Ecologia/Mace2005.pdf](http://references.260mb.com/Ecologia/Mace2005.pdf)

Nota o autorze

Robert Borocho – autor monografii: *Siedem bram memetyki (SBM2)*. *Recepcja Samolubnego genu Richarda Dawkinsa w angielskiej literaturze przedmiotu w latach 1976–1989* (2016), *Kultura w systematyce Alfreda L. Kroebera i Clyde’a Kluckhohna* (2013), *W stronę semiotyzacji antropologii literatury* (2013). Obecnie doktorant na Wydziale Bezpieczeństwa Narodowego Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie.

About the author

Robert Borocho – author of three monographs: *Siedem bram memetyki (SBM2)*. *Recepcja Samolubnego genu Richarda Dawkinsa w angielskiej literaturze przedmiotu w latach 1976–1989* (2016), *Kultura w systematyce Alfreda L. Kroebera i Clyde’a Kluckhohna* (2013), *W stronę semiotyzacji antropologii literatury* (2013). Currently working on PhD dissertation at the National Security Faculty, War Studies University, Warsaw, Poland.